

Konstnären Gabriel Dishaw verkar i gränslandet mellan miljöaktivism och popkonst. Hans mest kända verk *Dark and light Darth Vader* består av skrivmaskinsknappar och kretskort.

Återvunnen **KONST**

Lapptäcken, tras mattor och luffarslöjd. Att skapa nytt av gammalt är en trend lika gammal som civilisationen, men det är först på senare tid som återbrukstrenden kommit med ett budskap. I dag finns en liten, men utmärkande grupp "upcyclare" som skapar med miljön i centrum. Av Izabella Rosengren.

DE SENASTE ÅREN har vi blivit smärtsamt medvetna om att västvärldens sätt att leva och konsumera inte fallit moder jord i smaken. I takt med att klimatkatastroferna avlöser varandra har miljömedvetenhet och återvinning blivit högsta mode och det räcker med en snabb instagramsökning för att inse att återbruk är ett hantverk som kommit för att stanna.

Vanligtvis associeras återbruk med mode och inredning, men termen är även ytterst närvarande inom konsten, fast då under namnet ”upcycling” eller ”creative re-use”.

– Upcycling är att återanvända tidigare funktionsodugliga ting till nya funktioner, säger John Peter Nilsson, museichef på Moderna museet i Malmö.

Upcycling skiljer sig dock en aning från konventionell återvinning där ett material eller objekt bryts ner till beståndsdelar och sedan återuppstår som något nytt. Istället handlar det om att ta tillvara på biprodukter, avfall och annat oönskat material till produkter av bättre kvalitet och ett högre miljövärde. Ett slags man tager vad man haver-tänk där slutprodukten blir mer värdefull än sina beståndsdelar.

Nytt namn på gammal trend

Den första att använda termen upcycling var den tyska uppfinnaren Reiner Pilz som 1994 talade om EU:s avfallsströmmar i en intervju i tidningen Salvo. Termen cementerades några år senare av arkitekten William McDonough och kemiprofessorn Michael Braungart som i boken *Vagga till vagga* förklarar upcycling som en metod att förhindra slöseri med användbara material. Men trots termens ringa ålder är återbruk inget nytt fenomen.

– Upcycling har det ju talats en del om på senare tid, men det är nog bara begreppet som är nytt. Om man tar tras mattan som är ett av de bästa exemplen på upcycling så är det ju inte nytt direkt, säger Olof Kolte, designer och universitetslektor vid Lunds tekniska högskola.

Det var dock först i början på 1900-talet som upcycling fick ta plats i de finare salongerna där den sedermera kom att förknippas med så kallade readymades – vardagliga, ofta massproducerade föremål som av konstnären förklarats som konst. Konstformen blev under denna tid utmärkande för dadaismen eftersom den avspeglade rörelsens ifrågasättande av konstens gränser och funktion. Ett av de mest kända verken från denna tid är den franske dadaisten Marcel Duchamps verk ”Fountain” – en liggande pissoar i signerat sanitetsporslin som konstnären köpt i en järnhandel och sedan presenterat som konst.

En annan känd konstnär som då och då flörtade med dadaismen var Pablo Picasso. Hans kanske mest

kända readymade är ”Tjurhuvud” från 1942 som består av en gammal cykelsadel och ett cykelstyre.

Den mest kända av 1900-talets återbrukskonstnärer torde dock vara neodadaisten Robert Rauschenberg vars verk *Monogram* – en uppstoppad angoraget i ett bildäck – anses vara en av den moderna konstens mest ikoniska verk.

Men frågan är om inte majoriteten av all konst borde kallas för upcycling? Ätminstone i de fall där själva verket är mer värt än dess beståndsdelar. Olof Kolte förklarar:

– Mycket konst kan ju sägas vara upcycling om man tänker på att den blir mycket mer värd än ursprungsmaterialen och att folk behåller konstverk i generationer och det finns en etablerad marknad för att behålla verken i cirkulation, restaurera, rama in med mera.

Upcycling som klimatkonst

Även om dadaismen kunde ses som en manifestation mot vad konst är och bör vara är det först på senare år som upcycling använts för att öka den politiska medvetenheten.

– Tidigare har återvinning av stilar, motiv, idéer och verkliga föremål utgått från konceptuella eller estetiska grunder snarare än från hållbarhet, klimat eller liknande, säger John Peter Nilsson.

Och det är just klimatförändring och miljöförstöring som legat till inspiration för många av dagens upcyclekonstnärer. År 2007 röntte konstnären Romuald Hazoumé från Benin stor uppmärksamhet för sina traditionella afrikanska masker gjorda av kasserade bensindunkar. Verken ställdes bland annat ut på en av världens största utställningar för samtida konst, Documenta 12 i Kassel med motiveringen ”jag skickar tillbaka till väst det som tillhör dem, det vill säga, konsumtionssamhällets avfall som invaderar oss varje dag”.

Trots den ökande miljömedvetenheten hos samtida konstnärer skulle John Peter Nilsson inte sträcka sig så långt som att tala om en specifik ”miljöism”.

– I miljömening kan jag inte på rak arm peka på något konstverk eller konstnärskap som regelbundet arbetar med återvunnet material. Däremot tror jag att det finns en mycket stor medvetenhet bland konstnärer om att hitta miljövänliga material att arbeta med. Men om man tittar på hela spektret samtidskonst har jag väldigt svårt att påstå att det finns en konsttrend eller någon miljöism. Konstnärlig miljöaktivism finns, men i en liten omfattning.

De konstnärer som verkar inom upcycling av miljöskäl må kanske vara få, men deras verk får nästan alltid ett stort genomslag. Ett sådant exempel är amerikanen Mark Dion som under decennier undersökt

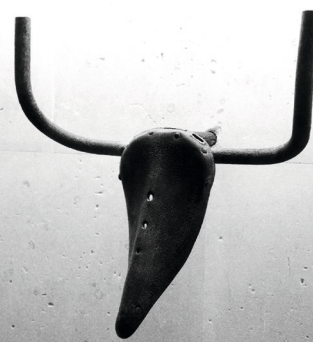

John Nilsson, museichef på Moderna museet i Malmö.

Robert Bradfords skulpturer har som syfte att påminna betraktaren om vårt ohållbara konsumtionssamhälle. Här med verket *Terrier* av bland annat klädnypor.

Picasso, *Tjurhuvud*. 1943.

Robert Bradford, *Terrierist*.

havet och havsbottens mytiska och reella verklighet. 2014 medverkade han i den kombinerade forsknings- och konstutställningen Gyre: The Plastic Ocean på Anchorage Museum med installationen *Cabinet of Marins Debris* som bland annat bestod av övergivna fiskenät och plastbojar.

Mark Dion brukar räknas som en av giganterna inom modern konceptkonst, som för övrigt har sina rötter i dadaismen, och har tidigare ställt ut allt från uppgrävda fynd från Themsens flodbank och uppstoppade djur på släp till ett fågelbibliotek i ett träd och en tropisk regnskog i en skottkärra.

Sår ett politiskt frö

Från januari 2010 till januari 2011 ökade antalet produkter på näthandelsidan Etsy och fotodelningssidan Pinterest taggade med "upcycled" med 275 procent. I april 2013 hade siffran ökat med ytterligare 879 procent. Det är alltså inte en överdrift att påstå att up-cycling är populärare än någonsin. Huruvida denna trend kommer att leda till långsiktiga förändringar för konsumtionssamhället återstår att se, men det verkar onekligen som att människan är redo för ett hållbarare och pyssligare samhälle.

– Konst förändrar inte världen. Politik gör det. Men konsten kan så ett frö som okontrollerat växer upp i olika maktförhållandena. Nästa steg? Att konstnärligt medvetandegöra människans bräcklighet kan i bred betydelse överföras till miljöism. Det som gör konst till konst är dess kraft att gripa in på ett oväntat gränsöverskridande sätt, säger John Peter Nilsson. 🐾

Dadaisten Marcel Duchamp pissoar *Fountain* från 1917 anses av många vara det allra första exemplet på upcycling.

Olof Kolte.

Robert Bradford, *Rabbit Rabbit*.

Sue Ryan gör spökliga hundskulpturer av övergivna fiskenät och ståltråd. Detta verket kallas för *Ghost dog*.

KONSTNÄRER ATT HÅLLA ÖGONEN PÅ (OM DU GILLAR UPCYCLINGSKONST)

🐾 **Erika Simmons**, även känd under artistnamnet Iri5. Amerikansk konstnär som gjort upcycling till sitt signum. Gör porträtt och illustrationer av kasset- och videobandssnören och har bland annat illustrerat en musikvideo för Bruno Mars samt designat affischer för Grammygalan.

🐾 **Sue Ryan**: Konstnär från Australien som gjort det till sin grej att skapa konst av övergivna fiskenät. Bland hennes mest kända verk hör *Camp Dogs* – spökliga hundskulpturer av övergivna fiskenät och återvunnen ståltråd.

🐾 **Gabriel Dishaw**: En konstnär som verkar i gränslandet mellan miljöaktivism och popkonst. Skapar mekaniska skulpturer av främst kasserade hårddiskar och gamla skrivmaskiner. Bland hans mest kända verk hör en byst av Darth Vader gjord av skrivmaskinsknappar och kretskort.

🐾 **Robert Bradford**: Brittisk konstnär vars färgglada skulpturer består av gamla leksaker, trasiga klädnypor och andra hushållsföremål. De hyperdetaljerade och halvt förvrängda skulpturerna har som syfte att påminna betraktaren om vårt ohållbara konsumtionssamhälle samtidigt som vi slungas tillbaka till barndomen.

